

Het teken van de verhoogde Mensenzoon

1. Geen steen op de andere

Het is vlak voor Pasen. Jezus leert openlijk in de tempel. Hij vergelijkt de leiders van het volk met misdadige wijnbouwers (Mar. 12:1-12). Zij proberen Hem met strikvrAGEN te vangen (Mar. 12:13-34). De spanning is voelbaar aanwezig. Als Jezus de tempel verlaat, wijst een van Zijn leerlingen Hem op de gebouwen van de tempel: "Meester, kijk eens, wat een stenen en wat een gebouwen!" (Mar. 13:1). Maar Jezus antwoordt: "Ziet ge die grote gebouwen? Geen steen zal op de andere gelaten worden, alles zal worden verwoest." (Mar. 13:2; vgl. Luc. 19:44).

De verwoesting van de tempel maakt deel uit van de vloek van het verbond. Dit blijkt duidelijk uit een vergelijking van Deut. 29 met 1 Kon. 9:6-9. In dat laatste gedeelte spreekt God de volgende dreigende woorden tot Salomo: "Maar als gij en uw zonen het wagen zich van Mij af te keren, als gij de geboden en wetten die Ik u voorgehouden heb niet onderhoudt, en andere goden gaat dienen en u voor hen neerbuigt, dan zal Ik de Israëlieten verjagen van de grond die Ik hun geschonken heb. Dan zal Ik de tempel die Ik aan Mijn naam heb toegewijd verwerpen; dan zal Israël een mikpunt van schimp en van spot worden bij alle volken, en zal deze tempel een puinhoop worden; elke voorbijganger zal huiveren en sissen. En als men dan vraagt waarom Jahwe zo gehandeld heeft met dit land en deze tempel, dan zal het antwoord zijn: Omdat ze Jahwe, hun God, die hun voorvaderen uit Egypte heeft geleid, de rug hebben toegekeerd, omdat ze hun vertrouwen hebben gesteld in andere goden, zich voor hen hebben neergebogen en hen gediend hebben. Daarom heeft Jahwe hun al dit onheil berokkend." Met name het slot roept Deut. 29:24-26 in herinnering, waar de volken met betrekking tot Israël zeggen: "Zij hebben zich niet gehouden aan het verbond, dat Jahwe de God van hun vaders met hen had gesloten, toen Hij hen uit Egypte leidde. Ze zijn andere goden gaan vereren en hebben zich voor hen neergebogen, goden die zij niet kenden en die Hij niet voor hen had bestemd. Daarom is de toorn van Jahwe tegen dit land ontbrand en heeft Hij er alle vervloekingen op laten neerkomen, die in dit boek staan opgetekend."

Wanneer Jezus en Zijn leerlingen zijn aangekomen bij hun overnachtingsplaats met uitzicht op de tempel, vragen Petrus, Jakobus, Johannes en Andreas Jezus om nadere informatie: "Zeg ons, wanneer dat zal gebeuren en wat zal het teken zijn, dat dit alles gaat voltrokken worden?" (Mar. 13:4). Met "dit alles" wordt bedoeld: de tempelverwoesting en alles wat daarmee samenhangt. Matteüs geeft de vraag als volgt weer: "Zeg ons, wanneer dat zal gebeuren; en wat zal het teken zijn van Uw komst en van de voleinding van de eeuw." (Mat. 24:3). Een vergelijking leert dat met "Uw komst" en "de voleinding van de eeuw" hetzelfde bedoeld wordt als de voltrekking van "dit alles". De formulering bij Matteüs laat zien hoe de leerlingen de tempelverwoesting interpreteren.

Wat bedoelen de leerlingen met "Uw komst"? Vlak voor de intocht in Jeruzalem had Jezus Zijn leerlingen een gelijkenis verteld (Luc. 19:11-27). Het raamwerk van deze gelijkenis is vermoedelijk geleverd door de gebeurtenissen na de dood van Herodes de Grote (4 v.Chr.). Herodes' zoon Archelaüs (vgl. Mat. 2:22) ging toen naar Rome om het koningschap over Judea te ontvangen en dan terug te keren. Zijn landgenoten stuurden echter een gezantschap naar Rome met de boodschap dat ze hem niet als koning wilden. Zo vergaat het Jezus ook: Een man van hoge geboorte (Jezus) gaat op reis naar

een ver land om het koningschap te verkrijgen (hemelvaart) en dan terug te keren (Luc. 19:12). Hij roept zijn dienaars (de leerlingen) met de opdracht tijdens zijn afwezigheid zaken te doen (het evangelie te prediken). Zijn landgenoten evenwel haten hem en sturen hem een gezantschap achterna met de boodschap: "Wij willen niet, dat deze man koning over ons wordt." (De leiders van het volk weigeren Jezus als koning te erkennen). Na het koningschap verkregen te hebben, keert de man terug en houdt afrekening met zijn dienaren om te zien wat ze met zijn geld gedaan hebben (Luc. 19:15-26). Maar ook met zijn vijanden houdt de koning afrekening: "En die vijanden van mij, die mensen die niet wilden dat ik koning over hen werd: brengt ze hier en steekt ze voor mijn ogen neer." (Luc. 19:27). Uit de woorden "Uw komst" blijkt dat de leerlingen verband leggen tussen deze gelijkenis en de tempelverwoesting. De tempelverwoesting wil voor hen zeggen: Jezus heeft het koningschap ontvangen en houdt nu afrekening met Zijn vijanden.

Wat bedoelen de leerlingen met "de voleinding van de eeuw"? Deze uitdrukking was door Jezus tevoren gebruikt bij de uitleg van de gelijkenis over het onkruid tussen de tarwe (Mat. 13:24-29). De gelijkenis laat zien dat de kinderen van het licht opgroeien naast de kinderen van de duisternis (Mat. 13:38). Maar bij "de voleinding van de eeuw" zal de Mensenzoon Zijn engelen uitzenden om de kinderen van de duisternis van de kinderen van het licht te scheiden (Mat. 13:39-41). De rechtvaardigen zullen dan schitteren als de zon, maar de kinderen van de duisternis zullen in de vuuroven geworpen worden (Mat. 13:42-43). De term "voleinding van de eeuw" staat dus in verband met het gericht van de Mensenzoon (vgl. Mat. 13:47-50).

2. Weest op uw hoede!

De leerlingen vragen wanneer dat alles gaat gebeuren. Jezus begint Zijn antwoord met een waarschuwing: "Weest op uw hoede, dat niemand u in dwaling brengt. Want velen zullen optreden in Mijn naam en zeggen: Ik ben het. En velen zullen zij misleiden." (Mar. 13:5-6). Jezus voorzegt hier het optreden van valse profeten die zullen beweren dat Jezus door hen spreekt. De boodschap van die valse profeten is: "Het ogenblik is nabij." (Luc. 21:8). Die boodschap zullen velen ook aflezen uit het voorkomen van allerlei rampen: "Gij zult horen van oorlogen en oorlogsgeruchten. Laat u dan geen angst aanjagen, want dat alles moet gebeuren, maar dat is nog niet het einde. Er zal strijd zijn van volk tegen volk en van koninkrijk tegen koninkrijk; er zal hongersnood zijn, pest en aardbeving, nu hier, dan daar." (Mat. 24:6-7). Zo'n tijd van nood wordt vaak met barensweeën vergeleken (Jes. 26:17-18). Maar waarom hechten de mensen zo'n betekenis aan dergelijke weeën? Het antwoord op die vraag vinden we in de Sibyllijnse orakels. Daar wordt de komst van een koning aangekondigd: "En dan zal God uit het Oosten een koning zenden die de gehele aarde zal weerhouden van kwade oorlog. Sommigen zal hij doden, anderen zal hij een eed van trouw opleggen; en hij zal al deze dingen niet volgens eigen plan doen, maar in gehoorzaamheid aan het nobele onderwijs van de grote God." (Sib.Or. 3:652-656). De komst van deze wereldheerser wordt voorafgegaan door een periode van desintegratie: "De ene koning zal de andere aangrijpen en hem zijn grondgebied ontnemen. Volken zullen elkaar plunderen, evenals vorsten en stammen. Alle leiders zullen naar een ander land vluchten." (Sib.Or. 3:635-637). Er is verder sprake van pest (Sib.Or. 3:633) en onbegraven lijken die een prooi vormen voor gieren en wilde landdieren (Sib.Or. 3:643-645). De joden interpreteren dergelijke weeën als voorboden van het messiaanse koninkrijk. Maar Jezus waarschuwt Zijn leerlingen tegen deze interpretatie. Deze verschrikkingen zijn nog maar het begin van de weeën (Mat. 24:8). Ook tekenen aan de hemel zijn

volgens de Sibyllijnse orakels voorboden van het einde (Sib.Or. 3:796-808). Ook die zullen niet uitblijven (Luc. 21:11), maar ook daardoor mogen de leerlingen zich niet laten misleiden.

Er is nog een reden waarom de leerlingen op hun hoede moeten zijn. Hen staat gerechtelijke vervolging te wachten. Ze zullen zich voor rechtbanken moeten verantwoorden vanwege hun optreden in de naam van Jezus (Mar. 13:9; Hand. 4-5). In synagogen zullen ze gezeseld worden (vgl. Hand. 22:19). Ze zullen zelfs voor stadhouders en koningen geleid worden (vgl. Hand. 24-26). Het gevolg zal zijn dat de leerlingen voor hun rechters getuigenis zullen afleggen van de feiten rond Jezus. Want vóór Jezus met Zijn gericht komt, moet eerst aan alle volken het evangelie verkondigd worden (Mar. 13:10; Mat. 24:14).

De leerlingen moeten ze zich maar geen zorgen maken over wat ze precies moeten zeggen. "Want niet jij zijt het die spreekt, maar de Heilige Geest." (Mar. 13:11). Wel moeten ze op hun hoede zijn voor verwanten en vrienden (Luc. 21:16). Want de keuze vóór of tegen Jezus zal grote verdeeldheid in de gezinnen brengen. Er zal tweedracht zijn "tussen een man en zijn vader, tussen dochter en moeder, schoondochter en schoonmoeder; en iemands huisgenoten zullen zijn vijanden zijn" (Mat. 10:35-36). "De ene broer zal de andere overleveren om hem te laten doden, de vader zijn kind, de kinderen zullen opstaan tegen hun ouders en hen ter dood brengen. Gij zult een voorwerp van haat zijn voor allen omwille van Mijn naam." (Mar. 13:12). Toch is er redding voor wie volhardt in het belijden van de naam van Jezus (Mar. 13:13). Wie zijn leven zal proberen te redden door Jezus' naam te verloochenen, die zal het juist verliezen. Maar wie zijn leven verliest terwille van Jezus, die zal gered worden (Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luc. 9:24; 17:33).

3. De gruwel der verwoesting

De leerlingen willen weten wanneer Jezus komt om gericht te oefenen en de tempel te verwoesten (Mar. 13:4). Wat is het teken van het naderende gericht? Jezus heeft ontkend dat oorlogen, onlusten, aardbevingen, hongersnood, pest en tekenen aan de hemel daarvan voortekenen zijn (Luc. 21:9-11). Toch is er wel een teken. Als teken van het naderende gericht noemt Jezus "de gruwel der verwoesting, waarover gesproken is door de profeet Daniël" (Mat. 24:15). Hierdoor herinnert Jezus aan het optreden van de Syrische koning Antiochus IV tegen de Jeruzalemse tempel: "Door hem gezonden troepen zullen de tempelburcht ontwijden, een einde maken aan het dagelijks offer en de gruwel der verwoesting oprichten." (Dan. 11:31). Deze "gruwel der verwoesting" was een afgodsaltaar dat bovenop het brandofferaltaar gebouwd was (1 Makk. 1:54, 59). De tempel werd toen gewijd aan Zeus Olympius (2 Makk. 6:2). De profetieën van Ezechiël lieten er geen enkele twijfel over bestaan hoe God op dergelijke gruwelen in de tempel zou reageren (Ez. 8-10). Door de ontwijding van de tempel ging Jeruzalem haar ondergang tegemoet en liep ze gevaar met de grond te worden gelijk gemaakt (2 Makk. 8:3). Vandaar de uitdrukking gruwel der verwoesting = gruwel die verwoesting oproept. Dat Jeruzalem toen toch niet met de grond werd gelijk gemaakt, was enkel te danken aan Gods genade, waardoor Hij Zijn volk tot bidden bracht (Zach. 12:10; 2 Makk. 8:1-5).

Jezus voorzegt, dat er opnieuw een "gruwel der verwoesting" op de heilige plaats zal staan (Mat. 24:15). Lucas gebruikt niet de term "gruwel der verwoesting" (Dan. 11:31c), maar sluit in zijn weergave aan bij Dan. 11:31a, waar we lezen dat er troepen naar Jeruzalem zullen komen, die de tempel zullen

ontwijken: "Wanneer gij Jeruzalem door legers omringd ziet, weet dan dat zijn verwoesting nabij is." (Luc. 21:20). Die legers zullen het heiligdom ontwijken. Maar waaruit bestaat die ontwijding?

In 63 v.Chr. brak er een burgeroorlog uit. De broers Hyrkanus en Aristobulus waren beide uit op het koningschap. De aanhangers van Aristobulus verschansten zich toen in de tempel (Ant. XIV 2:1). Zowel Hyrkanus als Aristobulus riepen de hulp in van de Romeinse generaal Pompejus (Ant. XIV 3:2). Pompejus koos uiteindelijk tegen Aristobulus en belegerde, geholpen door de aanhangers van Hyrkanus, de tempel (Ant. XIV 4:2). Zo werd de tempel door de aanhangers van Aristobulus als een fort gebruikt en als gevolg daarvan met doden verontreinigd (vgl. Num. 19).

Volgens koning Agrippa II zou dit bij een eventuele opstand van de joden tegen de Romeinen opnieuw gebeuren (B.J.Lat. 2:9). Dat is ook wel gebleken. De joodse vrijheidsstrijders (zeloten) maakten in 66 n.Chr. de tempel tot het centrum van de opstand. Als dat gebeurt, aldus Jezus, "laten dan de mensen in Judea naar de bergen vluchten" (Mar. 13:14).

4. Vlucht!

Volgens de in Jezus' tijd gangbare opvatting zou er wel een aanval op Jeruzalem komen, maar zou de tempel juist niet verwoest worden. Wanneer de tempel met grote rijkdommen versierd zou zijn en land en zee overvloedige opbrengst zouden leveren, zouden de koningen van de volken jaloers worden en het land binnenvallen om de tempel te verwoesten (Sib.Or. 3:657-666). "De verfoeilijke koningen, elk met zijn troon en trouweloos volk, zullen zich opstellen rond de stad." (Sib.Or. 3:667-668). Maar dan zou God reddend ingrijpen. Vuur zou van de hemel neerdalen en er zou een grote aardbeving plaatsvinden (Sib.Or. 3:669-681). "Alle goddelozen zullen baden in bloed." (Sib.Or. 3:695). Dat alles zou gebeuren omdat ze het gewaagd hadden een aanval tegen het heiligdom te ontketenen (Sib.Or. 3:685-688). "God Zelf, de Grote en Eeuwige, gebod mij dit alles te profeteren. Het zal niet onvervuld blijven." (Sib.Or. 3:698-699). Na deze vreselijke catastrofe zou Israël in vrede rond de tempel leven (Sib.Or. 3:702-709). Wat ligt er bij zo'n toekomstverwachting meer voor de hand dan in Jeruzalem het reddend ingrijpen van God af te wachten? Jezus waarschuwt met klem tegen een dergelijke handelwijze: "Laten dan de mensen in Judea naar de bergen vluchten; die in de stad zijn eruit trekken, en die op het land vertoeven daar niet binnengaan: dagen van vergelding zijn het, waarop alles wat geschreven staat vervuld wordt." (Luc. 21:21-22).

De "dagen van vergelding" roepen Hos. 9 in herinnering: "Nu komt de tijd van de afrekening, nu is het de tijd van de vergelding! Israël zal het weten!" (Hos. 9:7). Ook het wee dat Jezus uitspreekt over zwangeren en zogenden (Mar. 13:17) herinnert aan Hos. 9: "Al brengen zij hun zonen nog

groot, Ik beroof hen ervan, en er rest geen mens meer. En wee ook over henzelf, als Ik mij van hen terugtrek. Efraïm, zoals Ik het ontwaarde, was een jonge palm, geplant in een weide. Dat Efraïm moet zijn zonen nu brengen naar iemand die ze vermoordt. Geef hun, Jahwe - ja, wat zult Gij hun geven? - geef hun een schoot, die geen vrucht houdt, en geef hun verdorde borsten." (Hos. 9:12-14).

Jezus draagt zijn leerlingen op te bidden: "Bidt dat uw vlucht niet valt in de winter of op een sabbat! Want er zal dan een grote verdrukking zijn, als er vanaf het begin van de wereld tot nu toe nooit een geweest is, noch komen zal." (Mat. 24:20-21). Jezus verwijst hiermee weer naar het boek Daniël, waar we lezen: "Want het zal een tijd van nood zijn, zoals er eerder nog geen geweest is zolang er volken

zijn." (Dan. 12:1). De door Jezus aangekondigde verdrukking zal nog erger zijn dan die onder Antiochus IV. "Als die dagen niet verkort werden, zou geen mens gespaard blijven; maar zij zullen verkort worden omwille van de uitverkorenen." (Mat. 24:22).

5. De komst van de Mensenzoon

Tijdens die grote verdrukking zullen de leerlingen verlangend uitzien naar de komst van de Mensenzoon (Luc. 17:22). Maar Jezus waarschuwt: "Wanneer dan iemand u zegt: Zie, de Messias is hier, of: Hij is daar: geloof het niet." (Mar. 13:21). Waarom niet? Omdat de Mensenzoon plotseling, bliksemsnel komt (Mat. 24:27; Luc. 17:24). Als er gezegd wordt: "Zie, de Messias is hier", is er dus sprake van een valse messias. "Want er zullen valse messiassen en valse profeten opstaan die tekenen en wonderen zullen doen, zodat zij, als dat mogelijk was, zelfs de uitverkorenen zouden misleiden." (Mar. 13:22).

Jezus beschrijft Zijn komst als volgt (Mat. 24:29-30):

1. Aanstands na de verdrukking van die dagen zal de zon verduisteren en de maan geen licht meer geven (vgl. Jes. 13:10).
2. De sterren zullen van de hemel vallen en de hemelse heerscharen in verwarring geraken (vgl. Jes. 34:4).
3. Dan zal het teken van de Mensenzoon in de hemel verschijnen; alle stammen van het land zullen weeklagen (vgl. Zach. 12:12), zij zullen de Mensenzoon op de hemelwolken zien komen met macht en grote heerlijkheid.

Ad.1. Jezus verwijst hier naar Jes. 13-14, een profetie over de verwoesting van Babel in 689 v.Chr. In dat jaar werd Babel op last van de Assyrische koning Sanherib met de grond gelijk gemaakt. In Sanheribs eigen woorden:

"Ik woedde als het beuken van een stormvloed; als een stormwind wierp ik het ter neder. De stad omgaf ik met een cordon en schatting en buit veroverden mijn handen. Haar bewoners, groot en klein, liet ik niet in leven; met hun lijken vulde ik de straten van de stad. ... De stad en de huizen heb ik van het fundament af tot de nok toe verwoest, vernield, met vuur verbrand. Binnen- en buitenmuur, godshuizen en tempeltorens, hetzij van tegels of van leem, zoveel als er maar waren, heb ik uit de bodem gerukt en in de Eufraat geworpen. ... Opdat tot in lengte van dagen de plek van die stad en die godshuizen in vergetelheid blijve, heb ik haar met water zo grondig vernield, dat ze compleet een moeras werd." (A. Noordtjij, Gods Woord en der eeuwen getuigenis, pp. 434-435).

Ad.2. Jezus verwijst hier naar Jes. 34, een profetie over de ondergang van Edom. "Want aan de hemel verschijnt Jahwe's zwaard, het komt neer op Edom en voltrekt het vonnis aan het volk dat ten ondergang is gedoemd." (Jes. 34:5). Edom wordt een eeuwigdurende puinhoop (Jes. 34:10), het bezit van woestijndieren (Jes. 34:11-17).

Ad.3. Jezus spreekt over het teken van de Mensenzoon in de hemel. Daarmee bedoelt Hij niet een teken aan de hemel, maar het teken dat de Mensenzoon in de hemel is. Dat teken van de verhoogde

Mensenzoon is de verwoesting van de tempel. In 1 Makk. 4:38-39 wordt beschreven hoe de joden rouwden bij een gedeeltelijk verwoeste tempel. Daarmee kwam de profetie van Zacharia uit:

"Dan zullen zij opzien naar Hem, die zij doorstoken hebben, en over Hem een rouwklacht houden ... Het land zal rouwen, alle geslachten" (Zach. 12:10, 12). Jezus verwijst naar deze profetie. Als de tempel verwoest wordt, zal er een grote rouwklacht aangeheven worden. Want de Mensenzoon is verhoogd. Jezus heeft het koningschap ontvangen en met Goddelijke heerlijkheid bekleed komt Hij nu afrekening houden met Zijn vijanden. Dan komt tevens een einde aan de verdrukking en verstrooiing van Jezus' volgelingen (Mat. 24:31). Lucas schrijft: "Wanneer zich dit alles begint te voltrekken, richt u dan op en heft uw hoofden omhoog, want uw verlossing komt nabij." (Luc. 21:28).

6. Wanneer?

De leerlingen vroegen naar het tijdstip en naar het teken van de tempelverwoesting (Mar. 13:4). Jezus heeft daar al het een en ander over gezegd, maar schenkt aan het einde van de rede nogmaals uitdrukkelijk aandacht aan deze vraag. Hij wijst Zijn leerlingen op de vijgeboom. De uitspruitende vijgeboom is het teken dat de zomer nabij is (Mat. 24:32). Zo is de "gruwel op de heilige plaats" (Mat. 24:15) het teken dat de verwoesting van de tempel nabij is (Mat. 24:33). Jezus geeft ook de termijn aan waarbinnen dit alles zal gebeuren: "Voorwaar, Ik zeg u: dit geslacht zal niet voorbijgaan voordat dit alles geschied is." (Mat. 24:34). Maar over het precieze tijdstip (dag en uur) geeft Jezus geen mededelingen: "Van die dag en dat uur weet niemand iets af, ook niet de engelen in de hemel, zelfs niet de Zoon, maar de Vader alleen." (Mat. 24:36; vgl. Hand. 1:7).

Omdat de leerlingen het tijdstip niet kennen, moeten ze waakzaam zijn (Mar. 13:33). Het zou wel eens langer kunnen duren, dan ze verwachtten (Mar. 13:34-35; Mat. 25:1-13). Het komt er dan op aan waakzaam te blijven. Jezus zegt dit niet alleen met het oog op Zijn leerlingen, maar: "wat Ik tot u zeg, zeg Ik tot allen: weest waakzaam!" (Mar. 13:37). De geschiedenis heeft Jezus gelijk gegeven. Toen in het voorjaar van 70 n.Chr., meer dan drie jaar na het begin van de oorlog, tallozen in Jeruzalem samengekomen waren om het paasfeest te vieren, werd de stad plotseling door de Romeinen hermetisch afgesloten. Vluchten (Mar. 13:14) kon toen niet meer.

Voor verdere studie

A.J. Beagly, *The "Sitz im Leben" of the Apocalypse*, pp. 151-170.

Tj. Boersma, *De Bijbel is geen puzzelboek*, pp. 75-89.

S. Braaksma, *Zeg ons, wanneer zal dat geschieden?*

J. van Bruggen, *Marcus*, pp. 283-321.

D. Chilton, *The Great Tribulation*, pp. 1-28.

J.M. Kik, *Matthew twenty-four*.

C. van der Waal, *Openbaring van Jezus Christus I*, pp. 29-43.

C. van der Waal, *Het Nieuwe Testament: Boek van het Verbond*, pp. 52-96.

C. van der Waal, *Het verbondsmatig evangelie*, pp. 131-150.

Tj. van der Walt, *Die Koninkryk van God - naby!*